

Femme fatale, moordvrouw ... alles over de **gevaarlijke vrouw** in de cinema **V4-7**

DONDERDAG 14 JANUARI 2021
VOLKSKRANT.NL

de Volkskrant

Politiek wil dat Rijk regie over ruimte terugpakt

Mac van Dinther
Amsterdam

Tien jaar nadat het Rijk de ruimtelijke ordening van Nederland grotendeels uit handen heeft gegeven, wil een grote meerderheid in de politiek dat de centrale overheid de regie terugpakt. 11 van de 15 partijen in de Tweede Kamer willen dat straks weer een minister beslist over de inrichting van Nederland. Samen zijn zij goed voor 111 van de 150 Kamerzetels (74 procent).

Dit blijkt uit een inventarisatie van de verkiezingsprogramma's van alle partijen. Uit onderzoek van *de Volkskrant* in de afgelopen maanden naar het grondbezit in Nederland komt naar voren dat de inrichting van het land vaak verzandt in een patstelling tussen groepen met tegenstrijdige belangen, zoals boeren, burgers, projectontwikkelaars, natuurbeheerders en voorstanders van duurzame energie. Van allerlei kanten klinkt de roep om meer centrale regie.

In hun programma's geven veel partijen daaraan gehoor. Ze verwijzen naar de enorme ruimtelijke opgaven waarvoor Nederland staat, zoals het bouwen van een miljoen woningen, de aanleg van duizenden hectaren bos en nieuwe natuur en de realisatie van windmolens en grote zonneparken.

Nederland had sinds 1965 een aparte minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), in 1982 uitgebreid met milieu tot VROM. Bij de formatie van het eerste kabinet-Rutte in 2010 (VVD en CDA, met gedoogsteun van de PVV) werd VROM opgeheven. De taken werden verdeeld over andere ministeries (Infrastructuur en Milieu, Binnenlandse Zaken, Economische Zaken) en gedecentraliseerd naar provincies.

Een meerderheid van de politiek wenst dat deels terug te draaien. SP, Denk en de PVV willen vooral een ministerie dat van woningbouw een prioriteit maakt. D66, GroenLinks, de PvdA, de ChristenUnie, de Partij voor de Dieren, 50Plus en het lid Van Kooten-

Arissen (Splinter) vinden dat deze minister daarnaast ruimtelijke ordening in het pakket moet krijgen. Het CDA wil twee nieuwe ministers: voor Volkshuisvesting en Regionale Ontwikkeling.

Van de grote partijen spreekt de VVD zich als enige niet expliciet uit vóór een nieuwe minister op dit terrein. De partij van premier Mark Rutte vindt wel dat het Rijk 'meer regie' moet nemen over de verdeling van de ruimte.

Andere partijen zijn daar explicieter in. Zo schrijft D66 in zijn programma dat een grotere rol van de nationale overheid belangrijk is 'om ruimte te maken voor onze grote ambities op woningbouw, natuur en klimaat'. Volgens de ChristenUnie vragen de grote vraagstukken van deze tijd een 'integrale benadering, geen verkokerde aanpak vanuit sectorale departementen'. GroenLinks wil een minister om Nederland 'mooier en duurzamer in te richten'.

Het CDA pleit voor een minister voor Regionale Ontwikkeling (naast Volkshuisvesting) die met provincies en gemeenten een 'Nationaal Programma voor de Toekomst van de Regio' maakt. Alleen de SGP is tegen een sterke centrale rol van de rijksoverheid.

Het vorige college van rijksadviseurs pleitte onlangs in zijn afscheidsadvies voor een minister van Ruimte. Volgens Berno Strootman, aftredend rijksadviseur voor het landschap, moet deze geen aparte sector in de portefeuille krijgen, maar de belangen van volkshuisvesting, landbouw en natuur tegen elkaar afwegen. Strootman vindt dat het Rijk zich te vaak afzijdig houdt in de discussie over waar windmolens kunnen staan, hoe natuuruitbreiding en landbouw zich tot elkaar verhouden en waar gebouwd kan worden.

TEN EERSTE P14
Nederland heeft weer een plan nodig, zegt 'mister Vinex' Hans Leeflang.

Verlangen naar de overkant

Tunesië ontworstelde zich tien jaar geleden aan een dictatuur. Feestvreugde is er niet, ziet verslaggever **Carlijne Vos**, wel veel werkloze jeugd die weg wil. Naar Italië.

PAGINA 10-11

Maaltijdbezorging: redding restaurants is ook bedreiging

PAGINA 3

Hans van Mierlo voelde zich door Beatrix onder druk gezet

PAGINA 19

Perzik

Het is weer zover: men zit erover te denken om Trump af te zetten via een impeachmentprocedure. Dat is een ernstig woord, impeachment: het komt (via het Oudfrans) van het Latijnse *impedire*, wat 'aan de voeten ketenen' betekent. Toch roept het ook vrolijkheid bij mij op, omdat het woord 'peach' erin zit. De perzik is

een lekkere vrucht, die in whatsapp-gebruik wordt om billen mee aan te duiden - gezelliger kan bijna niet.

In de jaren negentig was er een reclame voor Dubbeldrank op tv. Op de klanken van *The More I See You* rolden een sinaasappel en een perzik liefdevol tegen elkaar aan. Er was ook een fruityoghurt-

reclame waarin twee aardbeien elkaar achternazaten op de klanken van *Morgenstimmung* van Grieg. Een perzik fungeerde als de ondergaande zon en alles was goed.

Ik heb deze reclames nog eens rustig bekeken op YouTube en werd er onaangenaam nostalgisch van.

Paulien Cornelisse

150

JAARGANG 99
48 pagina's
NUMMER
29425

€ 3,35

België €4,10
Frankrijk €4,35
Luxemburg €4,10

8 710371 002771

Misstand?
Tip de Volkskrant

Meer dan ooit heeft de samenleving behoefte aan journalisten die zaken tot op de bodem uitzoeken. Heeft u informatie over een belangrijke misstand die u met de Volkskrant wil delen? Ga naar: volkskrant.nl/tip

Ten eerste

STRIJD OM DE GROND

■ We vechten om ruimte voor natuur, energie, nieuwe woningen en landbouw. Van wie is de grond? De Volkskrant onderzoekt.

■ Ontdek wie de 300 grootste grondbezitters zijn en hoe groot hun land is, vergeleken met je eigen tuin of woonwijk. volkskrant.nl/grondbezitters

“**Voor planologen is Nederland een walhalla omdat plannen hier ook echt worden uitgevoerd**

Neem nou het ‘Wopke-Wiebesfonds’, zegt Hans Leeftang. Het kabinet stelt de komende vijf jaar twintig miljard euro beschikbaar voor langetermijninvesteringen. Een enorme zak geld. ‘En je ziet wat er gebeurt: iedereen dient zijn projectjes in. Maar er zit geen plan achter.’

Wat geldt voor het Nationaal Groeifonds, gaat volgens Leeftang ook op voor de stikstofaanpak van het kabinet, voor de ontwikkeling van duurzame energie, voor de visie op kringlandbouw: het hangt als los zand aan elkaar. ‘Het wordt allemaal aangevlogen vanuit één thema. Er zit geen samenhang in.’

Terwijl daar juist dringend behoefte aan is, zegt de man die als planoloog het aanzien van ons land decennialang mede heeft bepaald. Nederland heeft een nieuw masterplan nodig, aldus Leeftang. Een visie op hoe we het land klaar maken voor de toekomst: klimaatneutraal, circulair, welvarend én fijn om in te wonen. Daar is haast bij geboden. ‘We hebben al een paar jaar voorbij laten gaan.’

Leeftang (69) was een van de architecten van de Vierde Nota, de laatste grote ruimtelijke orderingsoperatie van Nederland in de jaren negentig van de vorige eeuw. Hij is ‘mister Vinex’: zijn naam zal voor altijd verbonden blijven aan de nieuwbouwwijken aan de rand van de stad. Daar is niet iedereen enthousiast over, beaamt Leeftang, die tegenwoordig zelf in een landelijk gelegen boerderij in de Achterhoek woont. ‘Maar voor alle vinexwijken geldt dat de mensen die er wonen uiterst tevreden zijn.’ Maar Vinex was zoveel meer dan dat, benadrukt Leeftang. Het was ook een visie op de positie van Nederland in een globaliserende wereld. ‘Onze opdracht was: maak een toekomstagenda voor Nederland. Wat is de rol van opkomende economieën? Wat gaan India en China doen? Wat betekent dat voor de Rotterdamse haven? En Schiphol?’

Nederland Distributieland was een van de kernthema’s in de Vierde Nota. De Tweede Maasvlakte werd aangelegd, Schiphol kreeg een vijfde baan, de Betuwelijn kwam er, na veel verzet. Versterking van de steden was een ander zwaartepunt: ‘Want de nieuwe economie is de dienstverlening en die zit in de stad.’ Maar ook Ruimte voor de Rivier hoorde erbij, met een dubbele doelstelling: bescherming tegen hoog water, maar zo dat het landschap er ook mooier van wordt.

Er zat optimisme in hun plannenmakerij, zegt Leeftang, die in 1974 als jonge ambtenaar in dienst kwam van de toenmalige Rijksplanologische Dienst. ‘Maar het had ook iets bijna poëtisch: hoe mooi kan het worden. En we hebben het gemaakt. Je kunt ontwikkelingen sturen. Maar daarvoor moet je op de lange termijn durven denken en met samenhang.’ Dat is precies waar het volgens Leeftang nu aan ontbreekt.

De laatste honderd jaar van het vorige millennium was de eeuw van de planologie. Dat begon met de ontginning van de ‘woeste gronden’ en de Woningwet van 1901 en mondde na de oorlog uit in een reeks nota’s ruimtelijke ordening die het land vormgaven. Het openhouden van het Groene Hart, het aanwijzen van groeikernen als Lelystad, Purmerend en Zoetermeer in de jaren zestig, de stadsvernieuwingsprojecten van de jaren tachtig, de bouw van de Bijlmer tot en met vinexwijken als Leidsche Rijn: het zijn allemaal uitvloeisels van ideeën die aan de tekentafel zijn bedacht.

Waar komt die Nederlandse orderingsdrift vandaan?

‘Wij zijn een kleine, dichtbevolkte delta

waarin we het samen moeten rooien. Water moet je ordenen, dat zit in onze cultuur. In het buitenland werd daar tegenop gekeken. De Nederlandse planologie staat internationaal hoog aangeschreven. Voor planologen is Nederland een walhalla omdat plannen hier ook echt worden uitgevoerd.’

Maar na de Vinex, de afkorting van Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra uit 1991, werd het stil. Er kwam nog wel een Nota Ruimte van het kabinet-Balkenende II in 2005. Daarin werd afscheid genomen van centrale planning. Dat moest voortaan vooral decentraal gebeuren.

Waarom werd centrale planologie overboord gezet?

‘Een deel is wegbezuinigd. Het marktdenken heeft een rol gespeeld. Ook bestuurlijk veranderde er iets. Er kwam een kreet in opkomst die luidde: je gaat erover of je gaat er niet over. Simpel gezegd: de minister voor wegen is verantwoordelijk voor wegen. Ambtenaren die belast waren met milieu moesten hun mond daarover houden: bemoei je er niet mee. Dat werkte ook door in de verhouding van het Rijk met andere overheden zoals gemeenten en provincies.’

‘Dat heeft geleid tot verkokering. Alles wat samenhang organiseerde, werd weggesneden. Vaart maken werd het devies. Korte termijn, sectoraal denken werd dominant. Het is de Toeslagenaffaire op het niveau van ruimtelijke ordening.’

‘Door de marktwerking kreeg het bedrijfsleven meer macht. De bouw, de landbouw en de fossiele sector zijn institutionele lobby machines die veel invloed hebben. Kijk naar het spel dat nu wordt gespeeld rond de polder Rijnenburg (waar Utrecht een Energieland-schap wil realiseren met zonneparken en windmolens, *red.*). In de Tweede Kamer is een motie aangenomen om Utrecht te dwingen daar woningen te bouwen. Dat is het effect van de bouwlobby.’

Ministeries werken langs elkaar heen, zei Berno Strootman, schiedend Rijksadviseur voor het landschap onlangs in de Volkskrant. Het ministerie van Economische Zaken wil zijn doelstellingen voor duurzame energie halen. Als dat ten koste gaat van landbouwgrond zal ze dat een zorg zijn.

‘Natuurlijk wil minister Eric Wiebes (van Economische Zaken en Klimaat, *red.*) zijn doelen halen. Duurzame energie: prima. Maar koppel daar een dubbele doelstelling aan. Toon aan dat met jouw plannen de regio er ruimtelijk ook op vooruit gaat. Daar moet je meer moeite voor doen, maar daarmee is een wereld te winnen.’

‘Nu worden overal zonneakkers aangelegd. Maar als je ziet hoeveel daken op huizen en stallen er zijn: daar zou je eerst naar moeten kijken. Dat moet je vanuit Den Haag aansturen. Hoe gaan we de knoppen zo zetten dat projectontwikkelaars geen kostbare landbouwgrond opkopen maar zonnepanelen plaatsen waar dat beter past: op daken en langs snelwegen bijvoorbeeld.’

Waar blijft dat nieuwe masterplan dan?

‘Ik weet dat oud-collega’s van mij daarmee bezig zijn geweest. Dat is politiek totaal niet opgepakt. De Vierde Nota liep tot 2015. Je had al lang weer aan de bak moeten om iets nieuws te maken. Met de beperkte blik van nu had niemand dat door. Totdat het probleem daar is en iedereen ziet dat het misgaat. Dat geldt voor de woningbouw, het stikstofprobleem en natuurlijk ook het klimaat en de biodiversiteit.’

We hebben sinds september wel de

INTERVIEW HANS LEEFLANG, PLANOLOOG

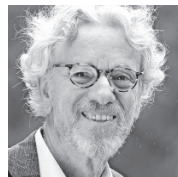
‘Iedereen heeft zijn projectjes, maar er is geen plan’

Er is dringend een nieuw masterplan nodig, stelt planoloog Hans Leeftang in de laatste aflevering van de serie Wie bezit Nederland? Hoe gaan we het land klaarmaken voor de toekomst, dus klimaatneutraal, circulair, welvarend én fijn om in te wonen?

Door **Mac van Dinther**

VINEX

Hans Leeftang (69) was een van de architecten van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening.

Nationale Omgevingsvisie (Novi) die Nederland toekomstbestendig wil maken met kringlooplandbouw, groene steden en hernieuwbare energie.

‘De uitgangspunten van de Novi zijn prima. Maar nu moet het vertaald worden in uitvoering. Dat is wat we van de Vinex hebben geleerd: je moet de uitvoering ook organiseren op nationaal niveau. Daarvoor moet je een verbinding leggen tussen de ministeries van wonen, water, landbouw en economie.’

‘Je moet het concreet maken. Als we kringlooplandbouw willen, wat moeten we daar dan voor doen? Nu blijft het bij een abstract beeld waar iedereen wel een gevoel bij heeft. Maar wanneer stoppen we met het invoeren van soja uit Zuid-Amerika? En wat betekent kringlooplandbouw voor het grondgebruik? We moeten ons meer bewust worden van de bodemkaart van Nederland. Niet alles kan overal. Je moet de landbouw afstemmen op wat waar kan groeien en

niet de grond en de waterhuishouding aanpassen aan wat je wilt verbouwen.’

Vanuit diverse partijen klinkt de roep om een minister van Ruimte in een volgend kabinet. Bent u daar voor?

‘Ik zou het liever een minister voor Leef-omgeving noemen. Die moet overal aan tafel zitten, met invloed: bij woningbouw, bij landbouw, bij infrastructuur en economische zaken. Zo iemand moet over sectoren heen kijken. Niet alleen vragen: hoeveel kilowatt duurzame energie hebben we nodig? Maar ook: welke ruimtelijke kwaliteit willen we daarbij hebben?’

‘Ga kijken naar regio’s waar weinig wind is, maar wel windmolens gepland zijn. Kan dat dan niet beter naar regio’s waar meer wind is? Kun je stedelijke gebieden ontlasten? Kijk naar de ‘Ressen’, de regionale energiestrategieën. Berkeland, waar ik woon, moet evenveel duurzame energie opwekken als de regio Den Haag. Terwijl hier veel meer ruimte is. Waarom houd je daar geen rekening mee in je plannen? Moet Nederland al zijn duurzame energie zelf produceren, of kun je dat in Europees verband ook elders organiseren? Er is geen sturing aan gegeven.’

Instanties als het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) signaleren dat in Nederland een gevecht gaan-

Wie bezit Nederland? **Ten eerste**

Luchtfoto van een deel van de Utrechtse vinexwijk Leidsche Rijn.
Foto Raymond Rutting / de Volkskrant

de is om de schaarse ruimte. Er moeten tienduizenden hectare nieuwe natuur bij komen, we hebben ruimte nodig voor duurzame energie, de landbouw eist zijn plek op. En er moeten één miljoen woningen worden bijgebouwd tot 2050.

‘Dat was onze opdracht in de Vinex ook. Maar het zijn nu hele andere woningen dan toen. Veel van die woningen zijn er in feite al. Dan gaat het over winkels en leegstaande kantoren, over oudere mensen die in grote huizen wonen en best kleiner zouden willen wonen, maar geen alternatief hebben. Dat is geen kwestie van woningen bouwen, maar van stedelijke transitie. Woningbouw moet je doen op plekken die daar het beste geschikt voor zijn. En niet omdat de grond toevallig in handen is van projectontwikkelaars.’

Stel er komt zo’n minister in het volgende kabinet en u zou daar als jonge ambtenaar in dienst treden: wat zou u doen?

‘Ik zou beginnen met het tekenen van een nieuwe kaart van Nederland. Laat maar eens zien wat alle plannen van regio’s zijn op het gebied van woningbouw, duurzame energie, stikstof en waterbeheersing. Zet dat maar eens allemaal op de kaart. En kijk dan vanuit nationaal niveau: hoeveel hebben we eigenlijk nodig, waar zitten de verschillen?’

‘Kom maar op met je plannen, zou ik zeggen, maar breng ze in samenhang. Ik denk dat plannenmakers bestuurders daarmee kunnen helpen het goede gesprek te voeren. We kunnen niet terug naar de tijd van de witte jassen dat Nederland vanaf de tekentafel werd georganiseerd. Maar de regie moet absoluut worden versterkt. Dat hebben we laten weglopen.’

Critici zullen zeggen: dat gaat te langzaam. De problemen zijn urgent en vragen om een snelle oplossing. We hebben iemand nodig die knopen doorhakt.

‘Je kunt als overheid zelf beginnen door op grond die je bezit nieuwe vormen van duurzame landbouw te stimuleren. Voor windmolens kun je kijken naar gronden van Rijkswaterstaat langs wegen en spoorlijnen. Gebruik die maar.’

‘Neelie Smit Kroes zei over de bestrijding van de coronapandemie: daar hebben we een generaal voor nodig. Maar als je al deze dossiers bij elkaar optelt: daar zouden we een leger generaals voor nodig hebben. Je moet denken in transitie. Waar zit de veranderingsbereidheid? Er zijn pioniers op het gebied van duurzaam bouwen en innovatieve landbouw. Ga met die partijen praten hoe je dat kunt opschalen. Wat hebben zij nodig om een volgende stap te zetten? Doe dat samen met lokale en regionale bestuurders. Activeer innovatie als die er niet is. Organiseer kennis en voorbeelden, haal het buitenland erbij. De toekomst is er al. Je moet alleen goed kijken.’